

Паралельно з головним у повісті розгортається ще один сюжет, пов'язаний із тим же таки «Шоколадним будиночком». Лузіна розповідає історію сумного фіналу життя одного з відомих мешканців будинку – вченого археолога й музеєзнавця Миколи Макаренка (1877–1938). За версією письменниці, він був одним з власників скарбу Сари Бернар, яким розплатився за порятунок від руйнації Софійського собору, буцімто попросивши у чарівної лілеї: «Нехай пропаду я, а не вона». Символ кохання врятував об'єкт любові вченого, взявши досить велику ціну: життя за життя.

Поетиці «Принцеси Мрії» Лади Лузіної, як і більшості «культурологічних» творів циклу «Київські відьми», притаманні розлогі описи київських старожитностей, архітектурних пам'яток, реалій життя Києва межі XIX–XX століть. Особливу увагу авторка приділяє культурі модерну, символом якої стає в повісті творчість французького художника Альфонса Муха та актриси Сари Бернар.

Висновок. Таким чином, повість Лади Лузіної «Принцеса Мрія» написано в дусі задекларованого авторкою створення міфологеми рідного міста. Письменниця розкриває перед читачем сторінки невідомих історій відомих «місць сили». Органічно поєднуючи історію та легенду, Лузіна втілює думку щодо нероздільності дійсності та мрії.

Список бібліографічних посилань

1. Лузіна Л. Принцеса Грєза : повість. Харьков : Фолио, 2011. 119 с.
2. Принцеса Грєза : драма // Пьесы / Э. Ростан. М. : Правда, 1983. С. 97–194.

Одержано 11.11.2019

УДК 930(476)+357.71

Ігар Іванавіч ШАЎЧУК,

*доктар гістарычных навук, дацэнт,
прафесар кафедры ўсеагульнай гісторыі
Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта*

ПРАДВЕСНІК БЕЛАРУСКАЙ АКАДЭМІЧНАЙ НАВУКІ: ГІСТОРЫЯ ВІВУЧЭННЯ

У дадзеным тэксце ўвага звернута на час стварэння Інстытута беларускай культуры, які стаў асновай стварэння Беларускай акадэміі навук – сённяшняй НАН Беларусі. ІБК прысвечана вялікая колькасць публікацый. Сярод іх асноўная частка ўяўляе сабой

нязначныя, ужо хрэстаматыйныя, згадкі пра час стварэння ўстановаў. Яны не ўносяць нічога новага ў канцэптуальныя пазіцыі нешматлікіх спецыяльных работ па дадзенай тэматыцы. Таму ўвага нададзена, галоўным чынам, тым выданням, якія прысвечаны высвятленню часу стварэння і пачатку дзейнасці Інбелкульту. Выклікаюць інтарэс і некаторыя замежныя публікацыі. У дадзеным выпадку яны прадстаўлены працамі А. Грынбаўма (Ізраіль) і Ф. Ф. Перченка (Росія). Гэты выбар абумоўлены не толькі цікавым фактычным матэрыялам, якія змешчаны ў іх працах, але перш за ўсё арыгінальнымі поглядамі і высновамі па гісторыі навукова-арганізацыйнай сітуацыі ў Беларусі міжваеннага перыяду [1; 2].

Інстытут беларускай культуры, нягледзячы на зменлівую палітычную сітуацыю розных перыядаў, не ігнараваўся і даваеннай гістарыяграфіяй, і пасляваеннай. У другой палове 1940–1960-х гадах яго гісторыя знайшла адлюстраванне ў абагульняльных працах, манаграфіях і брашурах па іншай гістарычнай праблематыцы. Спецыяльныя публікацыі сталі прысвячацца Інстытуту з пачатку 1970-х гадоў, што абумоўлівалася 50-гадовым юбі-леем установы і падрыхтоўкай да друку 5-томнай гісторыі БССР (У. А. Палуян, Э. Р. Іофе, У. У. Грамовіч [3–5]). Ініцыявалася распрацоўка названай праблемы і стварэннем групы па вывучэнні гісторыі навукі ў складзе акадэмічнага Інстытута гісторыі, асноўнай задачай якой вызначалася напісанне гісторыі АН БССР. Яе супрацоўнікамі таксама падрыхтавана першая манаграфія, прысвечаная гісторыі ІБК [6]. Аўтарскія працы неаднолькавыя і па колькасці фактычнага матэрыялу, а значыць па глыбіні аналізу гісторыі ІБК, і, такім чынам, па зробленых высновах. Сказанае стала, у пэўнай ступені, адлюстраваннем не столькі ўплыву палітычнай сітуацыі на асвятленне пытання. Галоўным чынам гэта абумоўлівалася задачамі, пастаўленымі перад сабой навукоўцамі. Хтосьці зрабіў Інбелкульт прадметам спецыяльнага даследавання, а хтосьці атачыў Інстытут больш шырокім гістарычным кантэкстам з мэтай рэалізацыі іншых навуковых задач.

Што тычыцца часу стварэння ІБК, то сёння ў пераважнай большасці публікацый дамінуе вядомая схема: ён створаны на базе Навукова-тэрміналагічнай камісіі 30 студзеня 1922 г. Варта мець на ўвазе момант, які мае істотнае значэнне для разумення актуальных гістарыяграфічных акцэнтаў. Дамінуючая схема стварэння ІБК (НТК-ІБК) і час – 30 студзеня сыходзяць каранямі як раз у міжваенны перыяд, перш за ўсё ў 1920-я гады. Што цікава,

нават тады актыўныя ўдзельнікі падзей прадстаўляюць розныя погляды на час стварэння гэтых устаноў. Хоць адносна НТК здавалася б усё ясна, з прычыны наяўнасці дакументаў, якія захаваліся. Згаданая схема прапанавана першым старшынём ІБК С.М. Некрашэвічам [7] і намеснікам наркама асветы А.В. Баліцкі на паседжаннях СНК і ЦВК. З 1926 г. яна падтрымана наступнымі публікацыямі: кнігай «Інстытут беларускай Культуры» (1926 г.) [8], артыкулам Я.П. Каранеўскага [9] і інш. Менавіта гэтыя публікацыі і сталі крыніцай сённяшняй «кананізаванай» канцэпцыі, прадстаўленай вышэй. Гэта акалічнасць прывяла да таго, што многія публікацыі нават тэкстава амаль не адрозніваюцца, не кажучы ўжо аб канцэптualiных падыходах у асэнсаванні гісторыі першай комплекснай навуковай установы Беларусі найноўшага часу.

Пераважная большасць аўтараў грунтуецца на пазіцыях, закладзеных у публікацыях некаторымі арганізатарамі навукі яшчэ ў пачатку 1920-х гадоў без крытычнага асэнсавання іх амаль праз стагоддзе. Доказы фактычнага існавання ІБК з 1921 г., яго стварэння не на грунце НТК і іх раўналежнага існавання папросту ігнаруюцца. У лепшым выпадку некарэктна запазычаюцца ў іншых аўтараў. Таксама незаўважаным застаецца меркаванне аб паўторным стварэнні ІБК у 1925 г. (А. Грынбаум, Ф.Ф. Перчанок і інш.). Што цікава, найбольш поўна і кваліфікавана дадзенае пытанне атрымала асэнсаванне ў даследаваннях гэтых двух аўтараў у 1970–1980-я гг. Яны адкрыта абвяргаюць папярэднюю схему стварэння і пачатку дзейнасці Інстытута, прадстаўляючы факты і думкі, што прымушаюць, у шэрагу выпадкаў, пагадзіцца з іх думкамі. Такім чынам, гістарыяграфічнае вывучэнне наяўнай літаратуры дазваляе канстатаваць недаследаванасць гэтай гісторыка-навуковай праблемы, схематызм яе прадстаўлення ў навуковых публікацыях, выкарыстанне аднаго і таго самага матэрыялу, запазычанага амаль выключна з публікацый 1920-х гадоў. Таму ўяўляецца цалкам апраўданым далейшая доследная праца ў гэтым кірунку.

Спіс бібліяграфічных спасылак

1. Еврейская наука и научные учреждения в Советском Союзе. 1918–1953 // Евреи в России. Историографические очерки. 2-я половина XIX века – XX век / А. М. Гринбаум. Иерусалим, 1994. С. 3–180.
2. Анастасьин Д., Вознесенский И., Перченко Ф. Начало трёх национальных академий // Память : истор. сб. Вып. 5. М., 1981 ; Париж, 1982. С. 165–225. URL: <http://www.ihst.ru/projects/sohist/books/memory/5/165-225.pdf> (дата звароту: 05.11.2019).

3. Палуян У. А. Інститут беларускай культуры і станаўленне беларускай савецкай навукі. *Весці АН БССР. Серыя грамад. навук.* 1972. № 6. С. 104–111.

4. Иофе Э. Р. Першыя крокі. *Польмя.* 1972. № 2. С. 205–209.

5. Грамовіч У. У. Інститут беларускай культуры // Беларус. сав. энцыкл. : у 12 т. Т. 5. Мінск, 1972. С. 110.

6. Інститут беларускай культуры / рэдкал.: М. А. Барысевіч і інш. Менск : Навука і тэхніка, 1993. 255 с.

7. С. Н. Інститут Беларускай Культуры. *Адрджэньне.* 1922. Сш. 1. С. 278–282.

8. Інститут Беларускае Культуры (Інбелкульт). Гісторыя ўз'янікнення. Сучасная структура. Навукова-даследчая дзейнасць / апрацаваў А.І. Цьвікевіч. Менск : ДВБ, 1926. 118 с.

9. Каранеўскі І. Інститут беларускай культуры. *Наш край.* 1927. № 10. С. 16–20.

Атрымаў 11.11.2019

УДК 930(476)+357.71

Ігор Івановіч ШЕВЧУК,

доктар історичних наук, доцент,

професор кафедры загальної історії

Брестського державного університету

ПРОВІСНИК БІЛОРУСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ НАУКИ: ІСТОРІЯ ВИВЧЕННЯ

(Переклад з білоруської І. В. Чорного)

У цьому тексті увагу звернуто на час створення Інституту білоруської культуры, який став основою створення Білоруської Академії Наук – сьгоднішньої НАН Білорусі. ІБК присвячена велика кількість публікацій. Серед них основна частина являє собою незначні, вже хрестоматійні, згадки про час створення установи. Вони не вносять нічого нового до концептуальних позицій небагатьох спеціальних робіт з даної тематики. Тому увагу приділено, головним чином, тим виданням, які присвячені з'ясуванню часу створення і початку діяльності Інбелкульту. Викликають інтерес і деякі зарубіжні публікації. В даному випадку вони представлені роботами А. Грінбаума (Ізраїль) і Ф. Ф. Перченка (Росія). Цей вибір обумовлений не тільки цікавим фактичним матеріалом, що міститься в їх роботах, але насамперед оригінальними поглядами і висновками з історії науково-організаційної ситуації в Білорусі міжвоєнного періоду [1; 2].

Інститут білоруського культури, незважаючи на мінливу політичну ситуацію різних періодів, не ігнорувався і довоєнною історіографією, і післявоєнною. У другій половині 1940-х – 1960-х роках його історія знайшла відображення в узагальнюючих роботах, монографіях і брошурах з іншої історичної проблематики. Спеціальні публікації стали присвячуватиметься Інституту з початку 1970-х років, що обумовлювалося 50-річним ювілеєм установи і підготовкою до друку 5-томної історії БРСР (В. О. Полуян, Е. Р. Іоффе, В. В. Громович [3–5]). Ініціювалися розробка зазначеної проблеми і створення групи з вивчення історії науки в складі академічного Інституту історії, основним завданням якої визначалося написання історії АН БРСР. Її співробітниками також підготовлено першу монографію, присвячену історії ІБК [6]. Авторські роботи неоднакові і за кількістю фактичного матеріалу, а значить за глибиною аналізу історії ІБК, і, отже, за зробленими висновками. Зазначене стало, певною мірою, відображенням не стільки впливу політичної ситуації на висвітлення питання. В основному це обумовлювалося завданнями, поставленими перед собою вченими. Хтось зробив Інбелкульт предметом спеціального дослідження, а хтось оточив Інститут ширшим історичним контекстом з метою реалізації інших наукових завдань.

Що стосується часу створення ІБК, то сьогодні в переважній більшості публікацій домінує відома схема: він створений на базі Науково-термінологічної комісії 30 січня 1922 р. Слід мати на увазі момент, який має суттєве значення для розуміння актуальних історіографічних акцентів. Домінуюча схема створення ІБК (НТК-ІБК) та час – 30 січня йде корінням саме в міжвоєнний період, насамперед, у 1920-ті роки. Цікаво, що навіть тоді активні учасники подій представляють різні погляди на час створення цих установ. Хоча щодо НТК, здавалося б, все ясно, зважаючи на наявність документів, які збереглися. Згадана схема запропонована першим головою ІБК С. М. Некрашевичем [7] і заступником наркома освіти А. В. Балицьким на засіданнях РНК і ЦВК. З 1926 р. вона підтримана наступними публікаціями: книгою «Інститут Білоруської Культури» (1926 р.) [8], статтею Я. П. Кореневського [9] та ін. Саме ці публікації і стали джерелом сьогоднішньої «канонізованої» концепції, представленої вище. Ця обставина привела до того, що багато публікацій навіть текстуально майже не відрізняються, не кажучи вже про концептуальні підходи в осмисленні історії першої комплексної наукової установи Білорусі новітнього часу.

Переважає більшість авторів базується на позиціях, закладених в публікаціях деякими організаторами науки ще на початку

1920-х років без критичного осмислення їх майже через століття. Докази фактичного існування ІБК з 1921 року, його створення не на ґрунті НТК і їх паралельного існування просто ігноруються. У кращому випадку некоректно запозичуються в інших авторів. Також непоміченим залишається думка про повторне створення ІБК в 1925 р. (А. Грінбаум, Ф. Ф. Перченко та ін.). Цікаво, що найбільш повно і кваліфіковано це питання отримало осмислення в дослідженнях цих двох авторів у 1970–1980-ві рр. Вони відкрито спростовують попередню схему створення та початку діяльності Інституту, представляючи факти і думки, що змушують, в ряді випадків, погодитися з їх думками. Таким чином, історіографічний огляд наявної літератури дозволяє констатувати недостатність вивчення цієї історико-наукової проблеми, схематизм її подання в наукових публікаціях, використання одного і того ж матеріалу, запозиченого майже виключно з публікацій 1920-х років. Тому видається цілком виправданим подальша дослідна робота в цьому напрямку.

Список бібліографічних посилань

1. Еврейская наука и научные учреждения в Советском Союзе. 1918–1953 // Евреи в России. Историографические очерки. 2-я половина XIX века – XX век / А. М. Гринбаум. Иерусалим, 1994. С. 3–180.
2. Анастасьин Д., Вознесенский И., Перченко Ф. Начало трёх национальных академий // Память : истор. сб. Вып. 5. М., 1981 ; Париж, 1982. С. 165–225. URL: <http://www.ihst.ru/projects/sohist/books/memory/5/165-225.pdf> (дата звернення: 05.11.2019).
3. Палуян У. А. Інститут беларускай культуры і станаўленне беларускай савецкай навукі. *Весці АН БССР. Серыя грамад. навук.* 1972. № 6. С. 104–111.
4. Іофе Э. Р. Першыя крокі. *Польмя.* 1972. № 2. С. 205–209.
5. Грамовіч У. У. Інститут беларускай культуры // Беларус. сав. энцыкл. : у 12 т. Т. 5. Мінск, 1972. С. 110.
6. Інститут беларускай культуры / рэдкал.: М. А. Барысевіч і інш. Менск : Навука і тэхніка, 1993. 255 с.
7. С. Н. Інститут Беларускай Культуры. *Адрджэньне.* 1922. Сш. 1. С. 278–282.
8. Інститут Беларускае Культуры (Інбелкульт). Гісторыя ўзьнікнення. Сучасная структура. Навукова-дасьледчая дзейнасьць / апрацаваў А. І. Цьвікевіч. Менск : ДВБ, 1926. 118 с.
9. Каранеўскі І. Інститут беларускай культуры. *Наш край.* 1927. № 10. С. 16–20.

Одержано 11.11.2019